

Γ. Γραμματική

1. Τόνοι και πνεύματα

Η Αρχαία Ελληνική αρχικά γραφόταν χωρίς τόνους και πνεύματα, καθώς οι φυσικοί ομιλητές της δε χρειάζονταν ιδιαίτερα σημεία για να προφέρουν σωστά τις λέξεις, γιατί ακούγονταν μόνο στην προφορά. Μετά όμως από την επέκταση του Ελληνισμού με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου η ελληνική γλώσσα υπέστη μεταβολές εξαιτίας της επαφής της με άλλες γλώσσες. Γι' αυτό παρουσιάστηκε η ανάγκη να αναπτυχθούν τρόποι και κανόνες που θα βοηθούσαν στη σωστή εκμάθηση της Ελληνικής από τους ξένους. Μεταξύ αυτών ήταν και η επινόηση των τόνων και των πνευμάτων.

Τόνοι

Σε κάθε λέξη, επάνω στο φωνήεν ή στη δίφθογγο της συλλαβής που **τονίζεται**, σημειώνουμε έναν ορισμένο **τόνο**. Οι τόνοι είναι: η **οξεΐα** (´), η **βαρεΐα** (˘) και η **περισπωμένη** (ˆ).

- Η **οξεΐα** σημειώνεται πάνω από το φωνήεν της συλλαβής που προφέρεται σε υψηλότερο τόνο.
- Η **βαρεΐα** τονίζει μόνο τη λήγουσα, που προφέρεται σε χαμηλότερο τόνο, όταν δεν ακολουθεί σημείο στίξης.
- Η **περισπωμένη** [ή οξυβαρεΐα (ˆ)] σημειώνεται μόνο σε μακρές συλλαβές, όταν ο ομιλητής πρέπει να ανεβάσει και αμέσως μετά να κατεβάσει τον τόνο της φωνής του κατά την προφορά του ίδιου φωνήεντος. Έτσι, η λέξη «βῆμα» προφερόταν στην α.ε. «μπέμα».

Πνεύματα

Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο *ϝ*- παίρνει πάνω σε αυτό ένα πνεύμα. Τα πνεύματα είναι: η **ψιλή** (ˊ) και η **δασεία** (ˋ).

- Οι περισσότερες λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο παίρνουν ψιλή.
- Η **δασεία** δηλωνόταν αρχικά με το γράμμα «Η» και προφερόταν σαν ένα αχνό «χ», περίπου όπως ο αγγλικός φθόγγος «h» (π.χ. στη λέξη «history»). Έτσι, όταν σε μια αρχαία επιγραφή διαβάζουμε «ΗΕΛΛΑΣ», μεταγράφουμε «Έλλάς».
- Στη *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* θα βρείτε τον κατάλογο με τις δασυνόμενες λέξεις. Εύκολα μπορείτε να θυμάστε ότι **δασύνονται πάντα το υ και το ϑ**, όταν βρίσκονται στην **αρχή** μιας λέξης, π.χ. ὕδωρ, ῥοή*.

Οι πέντε βασικοί κανόνες τονισμού:

1. Όταν η **λήγουσα** είναι **μακρόχρονη**, **δεν τονίζεται η προπαραλήγουσα**, π.χ. *ἀνθρώπου*
2. Μια **μακρόχρονη παραλήγουσα**, όταν τονίζεται, παίρνει **οξεΐα**, αν η **λήγουσα** είναι **μακρόχρονη**, π.χ. *μνήμη*.
3. Μια **μακρόχρονη παραλήγουσα**, όταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**, αν η **λήγουσα** είναι **βραχύχρονη**, π.χ. *μήλον, οἶκος*.
4. Η **προπαραλήγουσα** παίρνει πάντοτε **οξεΐα**, **ποτέ περισπωμένη**, π.χ. *ἄτομον*.
5. Μια **βραχύχρονη** συλλαβή παίρνει πάντοτε **οξεΐα**, **ποτέ περισπωμένη**, π.χ. *τόμος*.

* Επίσης, παρατηρήστε ότι οι ελληνικές λέξεις που δασύνονται αρχίζουν συνήθως από **h**, όταν μεταγράφονται σε ξένες γλώσσες π.χ. (αγγλ.) Hellas, history (ιστορία), hero (ήρωας), (γαλλ.) Homère (Όμηρος), hystérie (ίστερία), (γερμ.) Harmonie (άριμονία).